

p30konkor.com

عنوان آزمون : فنون ۱۲ درس ۹

زمان آزمون :

تاریخ برگزاری

نام و نام خانوادگی :

پایه تحصیلی :

نام دبیر :

ردیف	لطفًا پاسخ سوالات را روی همین برگ بنویسید	بارم
۱	در بیت زیر شاعر برای تصویرآفرینی در حاسه از چه آرایه‌ای بهره گرفته است؟ «به تنها یکی گور بریان کنی / هوا را به شمشیر گریان کنی» سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳	۱
پاسخ: ۱	اغراق	
۲	در بیت زیر واژه ..... در دو معنا به کار رفته است و کاربرد این واژه باعث خلق آرایه ..... شده است. «بی‌مهر رخت روز مرا نور نمانده است / وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است» سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳	۲
پاسخ: ۱	مهر - ایهام	
۳	آرایه‌های (اغراق - تناسب - تضمین - تلمیح) به ترتیب در کدام گزینه دیده می‌شود؟ الف) سر من مست جمالت، دل من دام خیالت / گهر دیده نثار کف دریای تو دارد ب) گفت آن یار کزو گشت سر دار بلند / جرمش این بود که اسرار هویدا می‌کرد ج) حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی / من از آن روز که در بند توأم، آزادم د) چو رامین گه‌گهی بنواختی چنگ / ز شادی بر سر آب آمدی سنگ سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۳	۳
پاسخ: ۴	گزینه ۴ پاسخ صحیح است.	
۴	شاعر با به کار بردن کدام بخش از بیت زیر، آرایه ادبی «ایهام» را خلق نموده است؟ معانی دوگانه آن را بنویسید. «چون جام شفق موج زند خود به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره زردی است» سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۲	۴
پاسخ: ۱	دور از تو. به سبب دوری از تو. دور از تو باد (ص ۹۰)	
۵	کدام بیت را می‌توان نمونه سروده انتقادی دوره بیداری به شمار آورد؟ الف) پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه، هشیارها ب) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲	۵
پاسخ: ۱	گزینه ب (درس ۱ و ۹ ص ۱۶ و ۹۱)	
۶	مناسب‌ترین آرایه برای تصویرآفرینی در حماسه چیست؟ کدام‌یک از ابیات زیر، دربردارنده این آرایه است؟ الف) به کردار افسانه از هر کسی / شنیدم همی داستانت بسی ب) به تنها یکی گور بریان کنی / هوا را به شمشیر، گریان کنی سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۲	۶
پاسخ: ۱	اغراق گزینه ب (ص ۸۸)	

۷	<p>سعدی در بیت زیر با کاربرد کدام آرایه ادبی برای بزرگ‌نمایی در توصیف روز وداع یار، اوج احساسات و عواطف درونی خود را نشان داده است؟</p> <p>«بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران / کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ اغراق (درس ۹ ص ۸۹)</p>
۸	<p>در بیت «ارغوان جام عقیقی به سمن خواهد داد / چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد»: الف) کدام واژه ایهام دارد؟ ب) معانی واژه ایهامی آن را بنویسید.</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) نگران ب) نگاه‌کننده یا نگرنده و دلواپس، مضطرب، آشفته یا هر معنای درست دیگر (درس ۹ ص ۸۹)</p>
۹	<p>«ایهام تناسب» به کار رفته در بیت زیر را توضیح دهید:</p> <p>«گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد؟ / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ واژه «روی» دو معنای چهره و نوعی فلز دارد. در اینجا معنی چهره، پذیرفتنی است. یا هر توضیح درست دیگر. (درس ۹ ص ۹۴)</p>
۱۰	<p>در بیت «گویند: روی سرخ تو سعدی، که زرد کرد؟ / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم»: الف) کدام واژه آرایه «ایهام تناسب» را پدید آورده است؟ ب) اگر هجاهای بیت را به شکل «سه تا، چهارتا، سه تا» جدا کنیم، وزن پایه‌های آوایی دوم و چهارم را بنویسید.</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) روی (ص ۹۴) ب) فاعلات - فاعلن</p>
۱۱	<p>در بیت زیر، دلیل وجود آرایه «اغراق» را توضیح دهید.</p> <p>«دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است / میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ شاعر در توصیف فاصله، بزرگ‌نمایی کرده است. هزار فرسنگ، برای فاصله بسیار دور از ذهن است. (ص ۸۹)</p>
۱۲	<p>در بیت «گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است»: الف) واژه «هزار» علاوه بر عدد، چه معنایی را در ذهن خواننده تداعی می‌کند؟ ب) توهم در معنی دیگر این واژه، کدام آرایه ادبی را پدید آورده است؟</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱ الف) بلبل ب) ایهام تناسب (ص ۹۱)</p>
۱۳	<p>با توجه به آرایه «ایهام»، مصراع دوم بیت زیر را به دو شکل معنی کنید.</p> <p>«چون جام شفق موج زند خون به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره زردی است»</p> <p>سوال‌ات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۲</p> <p>پاسخ: ۱) به دلیل دوری از تو چهره‌ام زرد و بیمار است. ۲) دور باد از تو! چهره من زرد و بیمار است. (ص ۹۰)</p>

۱۴	<p>در شعر زیر «واژه‌ای» دیده می‌شود که معنای نزدیک آن در بیت آمده است و معنای دور آن با یکی از واژه‌های بیت تناسب دارد، آن واژه کدام است؟ «گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم»</p> <p>۱ اکسیر ۲ روی ۳ مس ۴ زر</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۲ گزینه ۲ پاسخ صحیح است. (درس ۹)</p>
۱۵	<p>با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (۱) گفتم که بوی زلفت گمراه عالمم کرد / گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید (۲) یکی را حکایت کنند از مُلوک / که بیماری رشته کردش چو دوک الف) در کدام بیت آرایهٔ ایهام وجود دارد؟ ب) با ذکر واژه ایهام‌دار، معانی مختلف آن را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ گزینه اول (گفتم که بوی زلفت ...) کلمه «بو» یک معنی به معنای رایحه و معنی دیگر آرزو (درس ۹)</p>
۱۶	<p>با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید: (۱) جان ریخته شده با تو، آمیخته شد با تو / چون بوی تو دارد جان، جان را هله بنوازم (۲) پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها الف) در کدام یک از ابیات، آرایهٔ «ایهام تناسب» وجود دارد؟ ب) کدام واژه این آرایه را پدید آورده است؟ ج) معانی مختلف این واژه را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) بیت ۲ یا پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها ب) مهر ج) محبت - خورشید (ص ۹۰ و ۹۱ و ۹۴)</p>
۱۷	<p>بخش‌های مشخص شده در ابیات زیر، کدام «آرایه معنوی» را پدید آورده است؟ الف) عرضه کردم دو جهان بر دل کار افتاده / به جز از عشق تو باقی همه فانی دانست ب) فلک در خاک می‌غلطید از شرم سرافرازی / اگر می‌دید معراج ز پیا افتادن ما را</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) ایهام (ص ۹۲) ب) تناقض یا متناقض‌نما (پارادوکس) (ص ۶۳)</p>
۱۸	<p>در شعر «نگران با من استاده سحر / صبح می‌خواهد از من / کز مبارک دم او آورم این قوم به جان باخته را / بلکه خبر»: الف) کدام واژه آرایهٔ «ایهام» را پدید آورده است؟ ب) دو معنی این واژه را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) نگران ب) ۱: نگاه کردن ۲: دلواپسی (ص ۹۲)</p>

۱۹	<p>برای هریک از ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.</p> <p>الف) آتش آن نیست که از شعله آن خندد شمع / آتش آن است که بر خرمن پروانه زدند (ایهام - مراعات نظیر)</p> <p>ب) بیداری زمان را با من بخوان به فریاد / و مرد خواب و خفتی / «رو سر بنه به بالین، تنها مرا رها کن» (تضمین - حسن آمیزی)</p> <p>ج) مجنون که به دیوانه‌گری شهره شهر است / در دشت جنون همسفر عاقل ما بود (حسن تعلیل - تلمیح)</p> <p>د) فلک در خاک می‌غلطید از شرم سرافرازی / اگر می‌دید معراج ز پا افتادن ما را (متناقض‌نما - لف و نشر)</p> <p>ه) گر برگ گل سرخ کنی پیرهنش را / از نازکی آزار رساند بدنش را (اغراق - تضاد)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ الف) مراعات نظیر (ص ۳۵)</p> <p>ج) تلمیح (ص ۳۲)</p> <p>ه) اغراق (ص ۹۲)</p> <p>ب) تضمین (ص ۳۹)</p> <p>د) متناقض‌نما (پارادوکس) (ص ۶۳)</p>
۲۰	<p>مناسب‌ترین آرایه برای «تصویرآفرینی» بیت زیر، سروده فردوسی، چیست؟</p> <p>«یکی تازی‌ای برنشسته سیاه / همی خاک نعلش برآمد به ماه»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ اغراق (ص ۸۹)</p>
۲۱	<p>چگونه به وجود آرایه «ایهام تناسب» در واژه «هزار» پی می‌بریم؟</p> <p>«گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۱</p> <p>پاسخ: ۱ هزار در معنی عدد هزار و در معنی دیگر آن با بلبل، باغ، نغمه و ترانه تناسب دارد. (ص ۹۱)</p>
۲۲	<p>با توجه به بیت «گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است» به پرسش‌ها پاسخ دهید:</p> <p>الف) در کدام واژه، آرایه «ایهام تناسب» به کار رفته است؟</p> <p>ب) معانی مختلف این واژه را بنویسید.</p> <p>ج) این واژه، با کدام یک از واژه‌های بیت، تناسب دارد؟ (یک مورد)</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) هزار</p> <p>ب) عدد هزار، بلبل</p> <p>ج) بلبل، باغ، نغمه، ترانه (ذکر یک مورد کافی است) (ص ۹۱)</p>
۲۳	<p>در ابیات زیر، دو آرایه‌ی مشترک بیابید.</p> <p>۱) «بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است / وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است»</p> <p>۲) «چون جام شفق موج زند خون به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره‌ی زردی است»</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-دی ماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ ایهام، تشبیه (به هر آرایه‌ی مشترک دیگر هم نمره تعلق می‌گیرد.) (ص ۸۹ - ۹۰)</p>
۲۴	<p>در بیت: «اگر سنت اوست نوآوری، / نگاهی هم از نو به سنت کنیم»:</p> <p>الف) واژه‌ی «از نو» آرایه‌ی ..... پدید آورده است.</p> <p>ب) دو معنای این واژه را با توجه به بیت بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) ایهام</p> <p>ب) ۱- دوباره ۲- جدید (ص ۹۰)</p>

۲۵	<p>با توجه به ابیات زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید.</p> <p>«به کردار افسانه از هر کسی / شنیدم همی داستان بسی به تنها یکی گور بریان کنی / هوا را به شمشیر گریان کنی برهنه چو تیغ تو بیند عقاب / نیارد به نخجیر کردن شتاب نشان کمند تو دارد هژبر / ز بیم سنان تو خون بارد ابر»</p> <p>الف) شاعر در بیان کدام‌یک از ویژگی‌های رستم زیاده‌روی کرده است؟ ب) با توجه به این توصیف، مناسب‌ترین آرایه برای تصویرآفرینی در حماسه ..... است.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) شجاعت و قدرت ب) اغراق (ص ۸۹ و ۸۸)</p>
۲۶	<p>در بیت «پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها»: الف) کدام واژه، آرایه‌ی «ایهام تناسب» پدید آورده است؟ ب) این واژه با کدام کلمه در بیت، «تناسب» دارد؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) مهر ب) پرستش (ص ۹۱)</p>
۲۷	<p>آرایه‌ی مشترک ابیات زیر چه نام دارد؟ الف) بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران / کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران ب) دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است / میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-شهریورماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ اغراق (ص ۸۹)</p>
۲۸	<p>در بیت: «روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد / زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما» الف) کدام واژه، آرایه‌ی «ایهام تناسب» را به وجود آورده است؟ ب) این واژه با کدام کلمه در بیت، «تناسب» برقرار کرده است؟</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) آیت ب) تفسیر (ص ۹۱)</p>
۲۹	<p>در بیت «خانه زندان است و تنهایی ضلال / هر که چون سعدی گلستانیش نیست»: الف) در کدام واژه، آرایه‌ی «ایهام» به کار رفته است؟ ب) معانی مختلف این واژه را بنویسید.</p> <p>سوالات امتحانات نهایی متوسطه-دوازدهم-خردادماه ۱۴۰۰</p> <p>پاسخ: ۱ الف) گلستان ب) ۱) باغ و گلزار ۲) کتاب گلستان سعدی (ص ۹۰)</p>
۳۰	<p>در بیت‌های زیر بعد اغراق، ایهام و ایهام تناسب را بیابید و توضیح دهید.</p> <p>الف) جان ریخته شد با تو، آمیخته شد با تو / چون بوی تو دارد جان، جان را هله بنوازم (مولوی) ب) گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم (سعدی) پ) چندین که بر شمردم از ماجرای عشقت / اندوه دل نگفتم الا یک از هزاران (سعدی)</p> <p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) ایهام در واژه‌ی «بوی» به معنی عطر (معنی نخست) و قصد (معنی دوم). ب) ایهام تناسب در واژه‌ی «روی» به معنی چهره که معنی موردنظر شاعر در بیت است و یادآوری فلز روی نیز هست که با واژگان مس و زر (دو نوع فلز دیگر) تناسب معنایی و مراعات‌نظیر دارد. پ) اغراق در بیان ماجراهای عاشقانه‌ی شاعر که با این همه گفتن، تنها یکی از هزاران ماجرا بوده است.</p>

پس از تعیین پایه‌های آوایی، نشانه‌های هجایی ابیات زیر را بنویسید و نوع اختیارات وزنی به کار رفته در بیت را تعیین کنید.

الف) نماند تیری در ترکش قضا که فلک / سوی دلم به سرانگشت امتحان نگشود (سعدی)
 ب) همه در خورد رای و قیمت خویش / از تو خواهند و من تو را خواهم (سعدی)
 پ) ای بی‌خبر بکوش که صاحب خبر شوی / تا راهرو نباشی کی راهبر شوی (حافظ)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ الف)

نَ	ما	ند	تی	ری	دَر	تَر	کِ	شِ	قَ	ضَا	یِ	فَ	لَک
سَو	یِ	دِ	لَم	بِ	سَ	رَن	گَش	تِ	ءِ م (ام)	تِ	حَالَم	نَ	گِ
و	-	و	-	و	-	-	و	-	و	-	و	و	-
مفاعِلن	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	مفاعِلن	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان

۱- اختیار وزنی ابدال در تبدیل دو هجای کوتاه (بِ س) به یک هجای بلند (ری) در رکن دوم مصراع نخست (فعلاتن ← مفعولن)

۲- اختیار زبانی حذف همزه در هجای هفتم مصراع دوم

۳- اختیار زبانی تبدیل مصوّت بلند «و» به مصوّت کوتاه در پایان واژه سو در هجای نخست مصراع دوم

۴- اختیار زبانی تبدیل مصوّت کوتاه پایان کلمه (کسره‌ی اضافه) به یک مصوّت بلند در هجای نهم مصراع نخست و دوم مصراع دوم

۵- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع دوم (شود) به یک هجای بلند (ب)

هَ	م	دَر	خُر	دِ	رَا	ئِ	قِی	مَ	تِ	خِش
عَز (از)	تَ	خَا	هَن	دُ	هَن	تَ	رَا		خَا	هَم
و	و	-	-	و	-	و	-	و	و	-
فَعْلان	مفاعِلن	فَعْلان	مفاعِلن	فَعْلان	مفاعِلن	فَعْلان	مفاعِلن	فَعْلان	فَعْلان	فَعْلان

۱- اختیار وزنی در آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن نخست مصراع دوم

۲- وزنی ابدال و آوردن یک هجای بلند (خَا) به جای دو هجای کوتاه (مَ تِ) در رکن آخر مصراع دوم (فعلن ← فعلن)

پ)

یِ (ای)	بی	خَ	بَر	بِ	کُو	شِ	کِ	صَا	حِب	خَ	بَر	شَ	وِی
تَا	رَا	هَ	زُو	نَ	بَا	شِی	کِی	رَا	هَ	هَ	بَر	شَ	وِی
-	-	و	-	و	-	و	و	-	-	و	-	و	-
مستفعلن	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل	مفاعِل

اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (شِ کِ) به یک هجای بلند (شی) در رکن دوم مصراع دوم (مفاعِل ← فَعْلان)

پایه‌های آوایی این بیت به صورت «مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن» نیز قابل جداسازی است. در نام‌گذاری عروضی از این وزن استفاده می‌شود.

پس از تعیین پایه‌های آوایی، نشانه‌های هجایی ابیات زیر را بنویسید و نوع اختیارات وزنی به کار رفته در بیت را تعیین کنید.

الف) هرچه داری اگر به عشق دهی / کافرم گر جوی زیان بینی (هاتف)
 ب) من ندانستم از اوّل که تو بی‌مهر و وفایی / عهد ناستن از آن به که ببندی و نیایی (سعدی)
 پ) مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود / نبود دندان لا بل چراغ تابان بود (رودکی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱ الف)

هَر	چ	دا	ری	ء	گر	ب	عِش	ق	دَ	هی
کا	ف	رَم	گر	جُ	وی	زِ	یان		بی	نی
-	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
فاعِلَاتِن			مفاعِلِن				فَعْلِن			

۱- اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (ق دَ) به یک هجای بلند (بی) در رکن آخر مصراع دوم (فعلن ← فعلن)

۲- اختیار وزن در تبدیل فعلاتن رکن اول هر دو مصراع به فاعلاتن (ب)

مَن	نَ	دا	نِس	تَ	م	زَو	وَل	کِ	تُ	بی	مِه	زُ	وَ	فا	یی
عَه	د	نا	بَس	تَ	نَ	زَالِ	بِه	کِ	بِ	بَن	دِی	یِ	نَ	پا	یی
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
فاعِلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلَاتِن				فَعْلَاتِن			

۱- اختیار وزنی آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن نخست هر دو مصراع

۲- اختیار زبانی حذف همزه در هجای هفتم هر دو مصراع

پ)

م	را	بِ	سو	دُ	فُ	رو	ری	خت	هَر	چ	دَن	دالِ	بود
نَ	بو	د	دَن		دالِ	لا	بَل	چ	را	غ	تا	بالِ	بود
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	-	-
مفاعِلِن				فَعْلَاتِن				مفاعِلِن				فَعْلِن	

۱- اختیار وزنی ابدال در رکن آخر هر دو مصراع در تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند (فعلن ← فعلن)

۲- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان هر دو مصراع (بود) به هجای بلند

۳- اختیار وزنی ابدال در تبدیل دو هجای کوتاه (دُ فُ) به یک هجای بلند (دان) در رکن دوم مصراع دوم (فعلاتن ← مفعولن)

<p>با توجه به بیت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. از خون و گل و شکوفه تابوت شهید / بر موج بلند دست‌ها رنگین بود (نصرالله مردانی) الف) اختیارات وزنی بیت را بیابید و نوع آن را مشخص کنید. ب) بیت را از نظر قلمرو فکری تحلیل کنید.</p>	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف)</p> <table border="1"><tr><td>عز (از)</td><td>خو</td><td>نُ</td><td>گُ</td><td>لُ</td><td>شُ</td><td>کو</td><td>فِ</td><td>تا</td><td>بو</td><td>تِ</td><td>شَ</td><td>هید</td></tr><tr><td>بَر</td><td>مُو</td><td>ج</td><td>بُ</td><td>لن</td><td>دِ</td><td>دَس</td><td>ت</td><td>ها</td><td>رَن</td><td></td><td>گین</td><td>بود</td></tr><tr><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>U</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>U</td><td>-</td><td>-</td><td>U</td><td>U</td><td>-</td></tr><tr><td></td><td>مستفعل</td><td></td><td></td><td>فاعلات</td><td></td><td></td><td></td><td>مستفعل</td><td></td><td></td><td>فع</td><td></td></tr></table> <p>۱- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع نخست و دوم به یک هجای بلند ۲- اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (تِ شَ) به یک هجای بلند (گین) در رکن سوم مصراع دوم (مستفعل ← مفعولن) * تفکیک پایه‌های آوایی شعر به صورت «مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعل» نیز امکان‌پذیر است و نام‌گذاری در علم عروض نیز بر مبنای همین وزن صورت می‌گیرد. ب)؟؟</p>	عز (از)	خو	نُ	گُ	لُ	شُ	کو	فِ	تا	بو	تِ	شَ	هید	بَر	مُو	ج	بُ	لن	دِ	دَس	ت	ها	رَن		گین	بود	-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-		مستفعل			فاعلات				مستفعل			فع		۳۳
عز (از)	خو	نُ	گُ	لُ	شُ	کو	فِ	تا	بو	تِ	شَ	هید																																										
بَر	مُو	ج	بُ	لن	دِ	دَس	ت	ها	رَن		گین	بود																																										
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-																																										
	مستفعل			فاعلات				مستفعل			فع																																											
<p>اغراق‌های به کار رفته در بیت‌ها و عبارت‌های زیر را بیابید و توضیح دهید. الف) گر برگ گل سرخ کنی پیرهنش را / از نازکی آزار رساند بدنش را (طرب اصفهانی) ب) آن فرومایه هزار من سنگ بر می‌دارد و طاقت یک حرف نمی‌آرد. (سعدی)</p>	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) اغراق در توصیف لطافت بدن یار که حتی برگ گل نیز به بدنش آزار می‌رساند. ب) اغراق در بلند کردن هزار من سنگ برای توصیف انتقادناپذیری {فرومایه}.</p>	۳۴																																																				
<p>در هریک از ابیات زیر آرایه‌ی ایهام و ایهام تناسب را مشخص کنید و معانی مختلف واژه‌ای که این آرایه را به وجود آورده است، بنویسید. الف) عرضه کردم دو جهان بر دل کار افتاده / به جز از عشق تو باقی همه فانی دانست (حافظ) ب) نگران با من استاده سحر / صبح می‌خواهد از من / کز مبارک دم او آورم این قوم به جان باخته را / بلکه خبر (نیما یوشیج)</p>	<p>مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)</p> <p>پاسخ: ۱ الف) در واژه‌ی «باقی» ایهام تناسب وجود دارد. معنی نخست و اصلی آن در شعر «بقیه» و «باقی‌مانده» است و معنی دوم آن جاودان است که با فانی در مصراع دوم، رابطه‌ی معنایی تضاد ایجاد کرده است. ب) واژه‌ی نگران ایهام دارد به مضطرب (معنی نخست) و در حال نگرستن (معنی دوم)</p>	۳۵																																																				

در هریک از ابیات زیر آرایه‌ی ایهام و ایهام تناسب را مشخص کنید و معانی مختلف واژه‌ای که این آرایه را به وجود آورده است، بنویسید.

الف) بگفتا عشق شیرین بر تو چون است / بگفت از جان شیرینم فزون است (نظامی)
ب) چون شبنم اوفتاده بدم پیش آفتاب / مهرم به جان رسید و به عیوق برشدم (سعدی)

مسایل، تمرینات، فعالیتها و خودآزمایی های کتابهای درسی-پایه دوازدهم-علوم و فنون ادبی(۳)

پاسخ: ۱

الف) شیرین در مصراع اول ایهام به طعم شیرین (معنی نخست) و معشوقه‌ی فرهاد (معنی دوم) دارد.
ب) در واژگان اوفتاده و مهر ایهام وجود دارد. اوفتاده به معنی قرار گرفته بر روی زمین (معنای نخست) و متواضع و فروتن (معنای دوم) به کار رفته است و مهر نیز دارای معانی محبت (معنای نخست) و خورشید (معنای دوم) به کار رفته است. با توجه به کاربرد این معناها در شعر و منظور شاعر، در واژه‌ی نخست (اوفتاده) ایهام و در واژه‌ی دوم (مهر) ایهام تناسب وجود دارد. مهر با واژگان عیوق و آفتاب تناسب (مراعات نظیر) دارد و به همین دلیل، ایهام نهفته در واژه‌ی مهر را تناسب می‌نامیم.

- ۱ اغراق
- ۲ مهر - ایهام
- ۳ گزینه ۴ پاسخ صحیح است.
- ۴ دور از تو. به سبب دوری از تو. دور از تو باد (ص ۹۰)
- ۵ گزینه ب (درس ۱ و ۹ ص ۱۶ و ۹۱)
- ۶ اغراق
گزینه ب (ص ۸۸)
- ۷ اغراق (درس ۹ ص ۸۹)
- ۸ الف نگران
(ب) نگاه‌کننده یا نگرنده و دلواپس، مضطرب، آشفته یا هر معنای درست دیگر (درس ۹ ص ۸۹)
- ۹ واژه «روی» دو معنای چهره و نوعی فلز دارد. در اینجا معنی چهره، پذیرفتنی است. یا هر توضیح درست دیگر. (درس ۹ ص ۹۴)
- ۱۰ الف روی (ص ۹۴) (ب) فاعلات - فاعلن
- ۱۱ شاعر در توصیف فاصله، بزرگ‌نمایی کرده است. هزار فرسنگ، برای فاصله بسیار دور از ذهن است. (ص ۸۹)
- ۱۲ الف بلبل (ب) ایهام تناسب (ص ۹۱)
- ۱۳ ۱) به دلیل دوری از تو چهره‌ام زرد و بیمار است.
۲) دور باد از تو! چهره من زرد و بیمار است. (ص ۹۰)
- ۱۴ گزینه ۲ پاسخ صحیح است. (درس ۹)
- ۱۵ گزینه اول (گفتم که بوی زلفت ...) کلمه «بو» یک معنی به معنای رایحه و معنی دیگر آرزو (درس ۹)
- ۱۶ الف بیت ۲ یا پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها
(ب) مهر
(ج) محبت - خورشید (ص ۹۰ و ۹۱ و ۹۴)
- ۱۷ الف ایهام (ص ۹۲) (ب) تناقض یا متناقض‌نما (پارادوکس) (ص ۶۳)
- ۱۸ الف نگران (ب) ۱: نگاه کردن ۲: دلواپسی (ص ۹۲)

نَ	ما	ند	تی	ری	دَر	تَر	کِ	شِ	قَ	ضَا	کِ	فَ	لَک
سُو	یِ	دِ	لَم	بِ	سَ	رَن	گَش	تِ	مِ (ام)	تِ	حَا	گِ	شود
U	-	U	-	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
مفاعِلن				فَعْلَاتْن				مفاعِلن				فَعْلَن	

۱- اختیار وزنی ابدال در تبدیل دو هجای کوتاه (بِ س) به یک هجای بلند (ری) در رکن دوم مصراع نخست (فعلاتن) ← (مفعولن)

۲- اختیار وزنی حذف همزه در هجای هفتم مصراع دوم

۳- اختیار وزنی تبدیل مصوّت بلند «و» به مصوّت کوتاه در پایان واژه سو در هجای نخست مصراع دوم

۴- اختیار وزنی تبدیل مصوّت کوتاه پایان کلمه (کسره‌ی اضافه) به یک مصوّت بلند در هجای نهم مصراع نخست و دوم مصراع دوم

۵- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع دوم (شود) به یک هجای بلند (ب)

هَ	م	دَر	خُر	دِ	رَا	یِ	قِی	م	تِ	خِیش
عَز (از)	تْ	خَا	هَن	دُ	مَن	تْ	رَا		خَا	هَم
U	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
فَعْلَاتْن				مفاعِلن				فَعْلَن		

۱- اختیار وزنی در آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن نخست مصراع دوم

۲- وزنی ابدال و آوردن یک هجای بلند (خَا) به جای دو هجای کوتاه (مَ تِ) در رکن آخر مصراع دوم (فعلن) ← (فعلن)

ءِی (ای)	بی	خَ	بَر	بِ	کُو	شِ	کِ	صَا	حِب	خَ	بَر	شَ	وِی
تَا	رَا	هَ	زُو	نَ	بَا	شِی	کِی	رَا	هَ	بَر	شَ	وِی	-
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-
مستفعلن				مفاعل				مستفعلن				فعل	

اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (شِ کِ) به یک هجای بلند (شی) در رکن دوم مصراع دوم (مفاعل) ← (فعلن) پایه‌های آوایی این بیت به صورت «مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن» نیز قابل جداسازی است. در نام‌گذاری عروضی از این وزن استفاده می‌شود.

هَر	چ	دا	ری	ء	گَر	بِ	عِش	ق	دَ	هی
کا	فِ	رَم	گَر	جُ	وی	زِ	یان		بی	نی
-	U	-	-	U	-	U	-	U	U	-
فاعِلاتِن			مفاعِلن			فَعْلن				

- ۱- اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (ق دَ) به یک هجای بلند (بی) در رکن آخر مصراع دوم (فعلن ← فعلن)
- ۲- اختیار وزن در تبدیل فعلاتن رکن اول هر دو مصراع به فاعلاتن

(ب)

مَنْ	نَ	دا	نِس	تَ	م	زَو	وَل	کِ	تَ	بی	مِه	رُ	و	فا	یی
عَه	د	نا	بَس	تَ	نَ	زَا	بِه	کِ	بِ	بَن	دی	ئِ	نَ	پا	یی
-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
فاعِلاتِن			فَعْلاتِن			فَعْلاتِن			فَعْلاتِن			فَعْلاتِن			

- ۱- اختیار وزنی آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن نخست هر دو مصراع
- ۲- اختیار زبانی حذف همزه در هجای هفتم هر دو مصراع

(پ)

م	را	بِ	سو	دُ	فُ	رو	ری	خت	هَر	چ	دَن	دا	بود
نَ	بو	د	دَن		دا	لا	بَل	چ	را	غ	تا	با	بود
U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	-	-
مفاعِلن			فَعْلاتِن			مفاعِلن			فَعْلن				

- ۱- اختیار وزنی ابدال در رکن آخر هر دو مصراع در تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند (فعلن ← فعلن)
- ۲- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان هر دو مصراع (بود) به هجای بلند
- ۳- اختیار وزنی ابدال در تبدیل دو هجای کوتاه (دُ فُ) به یک هجای بلند (دان) در رکن دوم مصراع دوم (فعلاتن ← مفعولن)

هَـ	خَـ	نَـ	گَـ	لَـ	شَـ	کَـ	فَـ	تَـ	بَـ	شَـ	هَـ
بَر	مُو	ج	بَـ	لَـ	دَـ	دَس	ت	ها	زَن	گَـ	بُود
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	-
	مستفعل			فاعلات				مستفعل			فع

۱- اختیار وزنی در تبدیل هجای کشیده‌ی پایان مصراع نخست و دوم به یک هجای بلند

۲- اختیار وزنی ابدال و تبدیل دو هجای کوتاه (تِ شَ) به یک هجای بلند (گَین) در رکن سوم مصراع دوم (مستفعل) ←
(مفعولن)

* تفکیک پایه‌های آوایی شعر به صورت «مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعل» نیز امکان‌پذیر است و نام‌گذاری در علم عروض نیز بر مبنای همین وزن صورت می‌گیرد.
(ب)؟؟

۳۴ الف) اغراق در توصیف لطافت بدن یار که حتی برگ گل نیز به بدنش آزار می‌رساند.

(ب) اغراق در بلند کردن هزار من سنگ برای توصیف انتقادناپذیری {فرومایه}.

۳۵ الف) در واژه‌ی «باقی» ایهام تناسب وجود دارد. معنی نخست و اصلی آن در شعر «بقیه» و «باقی‌مانده» است و معنی دوم آن جاودان است که با فانی در مصراع دوم، رابطه‌ی معنایی تضاد ایجاد کرده است.

(ب) واژه‌ی نگران ایهام دارد به مضطرب (معنی نخست) و در حال نگریستن (معنی دوم)

۳۶ الف) شیرین در مصراع اول ایهام به طعم شیرین (معنی نخست) و معشوقه‌ی فرهاد (معنی دوم) دارد.

(ب) در واژگان اوفتاده و مهر ایهام وجود دارد. اوفتاده به معنی قرار گرفته بر روی زمین (معنای نخست) و متواضع و فروتن (معنای دوم) به کار رفته است و مهر نیز دارای معنای محبت (معنای نخست) و خورشید (معنای دوم) به کار رفته است. با توجه به کاربرد این معناها در شعر و منظور شاعر، در واژه‌ی نخست (اوفتاده) ایهام و در واژه‌ی دوم (مهر) ایهام تناسب وجود دارد. مهر با واژگان عیوق و آفتاب تناسب (مراعات‌نظیر) دارد و به همین دلیل، ایهام نهفته در واژه‌ی مهر را تناسب می‌نامیم.

۳	۱	۲	۳	۴
۱۴	۱	۲	۳	۴

